

DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS ȘI ECHILIBRAT ECOLOGIC – PREMISĂ A DREPTULUI LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Lect. univ. dr. Anca Jeanina NIȚĂ

*Facultatea de Drept și Științe Administrative,
Universitatea Ovidius din Constanța, Romania
ancajeanina.nita@gmail.com*

ABSTRACT: The Right to a Healthy and Ecologically Balanced Environment - A Prerequisite for the Right to Health Protection.

In this article, we have not proposed an exhaustive analysis of the complex issues concerning the interrelation between the right to a healthy and ecologically balanced environment and the right to protection of health, but only to present - in summary - the coordinates of the right to a decent standard of living. Enshrined as fundamental rights, these rights - developed through infra-constitutional legislation - were the subject of analysis by the constitutional court, from whose rulings we started.

Noting the constitutional enshrinement of the right to protection of health - enshrined in Article 34 of the Fundamental Law, and the right to a healthy environment - enshrined in Article 35, we have described the normative content of the texts and their doctrinal approach. We have invoked the fact that the interference between the right to a healthy and ecologically balanced environment and the right to health protection - essential components of the right to a decent standard of living, is revealed not only in the jurisprudence of the Constitutional Court, but we also find it captured in the „European Process on Environment and Health” and in the „National Strategy for Sustainable Development of Romania 2030”.

Keywords: *Constitution, infra-constitutional legislation, right to health protection, right to a healthy environment, right to a decent standard of living.*

1. De ce această temă? Scurte considerații introductive

Prezentul articol ne-a fost prilejuit de o recentă decizie a Curții Constituționale a României (CCR)¹, prin care se statuează că "(...) *dreptul la un mediu sănătos presupune luarea tuturor măsurilor necesare asigurării unei calități sporite a mediului, iar păstrarea unui mediu sănătos semnifică, în realitate, conservarea și ameliorarea condițiilor privind calitatea vieții în scopul menținerii echilibrului ecologic. Întrucât un mediu sănătos asigură cadrul dezvoltării armonioase a persoanelor, acesta presupune posibilitatea exercitării depline a altor drepturi fundamentale ale persoanei, precum dreptul la ocrotirea sănătății, consacrat de art.34 din Constituție*".

Dreptul la sănătate și la o viață demnă² este consacrat în Declarația Universală a Drepturilor Omului - document emblematic, de referință pentru reglementările internaționale, regionale și naționale care consacră și garantează drepturile și libertățile civile, politice, economice, sociale și culturale, în respectul demnității ființelor umane pe deplin egale și libere.

Dreptul la un mediu sănătos - o concretizare a recunoașterii dreptului natural la existență și supraviețuire, face parte din „generația a treia”, cea a „drepturilor de solidaritate”, caracterizat printr-o dinamică deosebită în privința recunoașterii și garantării sale juridice.

Simbioza dintre om și mediul înconjurător - declarat patrimoniul comun al umanității, este un fapt necontestat. După cum, de necontestat este și faptul că echilibrul ecologic s-a pierdut treptat; mediul a reacționat față de toate prejudiciile pe care i le-a adus omenirea prin numeroase activități, iar consecințele le resimțim zi de zi în noua stare a mediului.

La nivel doctrinar, s-a conturat ideea existenței a trei categorii de "destinatari" ai dreptului la un mediu sănătos: indivizii, specia umană în ansamblul său și generațiile viitoare. De altfel, Carta drepturilor funda-

1 Decizia nr.295 din 18 mai 2022 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.2 pct.27, cu referire la introducerea art.102 în Ordonanța de urgență a Guvernului nr.111/2011 privind comunicațiile electronice, ale art.10, ale art.13 și ale art.48 din Legea pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul comunicațiilor electronice pentru stabilirea unor măsuri de facilitare a dezvoltării rețelilor de comunicații electronice, publicată în M.Of. nr.568 din 10.06.2022, *parag.173*.

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Plea for Human Dignity", în *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, pp. 29-43.

mentale a Uniunii Europene – în art.37. ”Protecția mediului”, prevede că ”Politicile Uniunii trebuie să prevadă un nivel ridicat de protecție a mediului și de îmbunătățire a calității acestuia, care să fie asigurat în conformitate cu principiul dezvoltării durabile”.

2. Consacrarea constituțională a dreptului la ocrotirea sănătății și a dreptului la un mediu sănătos

2.1. Consacrarea constituțională a dreptului la ocrotirea sănătății

Dreptul la ocrotirea sănătății este consacrat prin art.34 din Constituția revizuită în 2003.

Potrivit textului constituțional ”(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.(2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.(3) Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii”.

Potrivit doctrinei constituționale³, dreptul la ocrotirea sănătății este un *drept social* datorită beneficiarilor săi (societatea în ansamblu); un *drept economic*, datorită costurilor pe care le presupune și un *drept cultural*, deoarece menținerea sănătății înseamnă și educarea cetățenilor în ceea ce privește necesitatea sănătății.

Dreptul la ocrotirea sănătății poate fi apreciat atât ca un drept individual al persoanei, cât și ca un interes colectiv al societății. De altfel, în constituțiile unor state din Uniunea Europeană, se prevede *expressis verbis* aceasta.⁴ Legea cadru care reglementează materia este *Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății*⁵, apreciată ca un adevărat ”cod” al sănătății publice”.

3 Ștefan Deaconu, *Drept constituțional*, Ediția 3, Ed.C.H.Beck, București, 2017, p.217.

4 De pildă, *Constituția Italiei* : Art. 32 ”Republica protejează sănătatea în calitate de drept fundamental al persoanei și ca interes colectiv și garantează gratuitatea serviciilor medicale persoanelor cu o situație materială precară”.

5 Publicată în M.Of.nr.372 din 28 aprilie 2006 și republicată în M.Of. nr.652 din 28 august 2015.

2.2. Consacrarea constituțională a dreptului la un mediu sănătos

Constituțiile statelor lumii încearcă să se racordeze la exigențele timpului, stabilind anumite prevederi semnificative în materie de mediu⁶.

Constituționalismul de mediu „încarnează ideea potrivit căreia mediul este un subiect adecvat pentru a face obiectul unei protecții în textele constituționale și pentru o garanție prin curțile constituționale ale lumii întregi”. Există o veritabilă sinergie între toți judecătorii, interni, europeni și internaționali privind jurisprudența în materie; cei de drept comun tratează de decenii probleme de mediu, prin intermediul contenciosului administrativ (autorizații de mediu, de construire), al atingerilor aduse dreptului de proprietate ș.a., dezvoltat odată cu multiplicarea normelor de mediu.⁷

Reputatul profesor Mircea Duțu subliniază că în România, procesul consacrării și garantării dreptului la mediu „a cunoscut o evoluție asemănătoare cu cea din celelalte state europene: o urgență progresivă la nivel legislativ, potențată de ratificarea documentelor internaționale în materie și pregătirea aderării la Uniunea Europeană, precum și de recunoașterea sa, cu valoare supralegislativă, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și încununarea sa prin recunoașterea constituțională.”

Prin Legea de revizuire a Constituției nr. 429/2003 a fost introdus art. 35 „Dreptul la mediu sănătos”, care prevede: “(1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.(2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept. (3) Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.”

6 În Franța, art. 1 din Carta Mediului adoptată în 2003 – parte a blocului de constituționalitate, prevede dreptul fiecărei persoane de a trăi într-un mediu echilibrat și propice pentru sănătate și fixează modalitățile de concretizare ale dreptului.

Constituția Portugaliei – în art. 66 “Mediul și calitatea vieții”, nu se rezumă la proclamarea dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, ci enunță și responsabilitățile statului pentru asigurarea unui atare mediu.

Constituția Poloniei – prin art. 74, stabilește că autoritățile publice au datoria de a proteja mediul înconjurător și consacră dreptul oricărei persoane de a fi informată cu privire la calitatea și protecția mediului înconjurător.

7 Michel Prieur, *Droit de l'environnement*, 8e édition, Éditions Dalloz, Paris, 2019, p. 31. apud M.Duțu, “Constituționalizarea dreptului mediului în România. Evoluția reglementărilor, contribuția jurisprudenței și reacția doctrinei”, în Revista Universul Juridic, nr.3/2022.

Exprimând originalitatea și conținutul acestui drept fundamental, art. 35 din Constituție – în alin.1 și 3, consacră deopotrivă dreptul oricărei persoane la un mediu sănătos și echilibrat ecologic și îndatorirea oricărei persoane fizice și juridice de a proteja și ameliora mediul, aceasta din urmă având un caracter corelativ primului. Ca atare, spre deosebire de celelalte îndatoriri fundamentale care au o existență de sine stătătoare (relevată și de clasarea lor aparte, în Capitolul III al Titlului II al Constituției), cea de a proteja și ameliora mediul există numai în raport și ca o garanție specială a dreptului la un mediu sănătos. Față de maniera de redactare a textului, în literatura de specialitate s-a apreciat că această ecuație ar impune poate ca o mai exactă denumire a art.35 din legea fundamentală să fie aceea de „dreptul la un mediu sănătos și îndatorirea de a-l proteja.”⁸

Referiri tangențiale la dreptul la un mediu sănătos regăsim și în alte texte constituționale : art. 44 alin. (7) „Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului (...)”; art. 135 alin. (2) lit. e), potrivit căruia statul trebuie să asigure, printre altele, și: „refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic.”

În considerarea obligația statului de a asigura cadrul legislativ pentru exercitarea dreptului la un mediu sănătos, prevăzută în alin.2 al art.35, a fost adoptată o bogată legislație infraconstituțională. Actul normativ care stabilește cadrul general în materie este reprezentat de O.U.G nr.195/2005 privind protecția mediului⁹, la care se adaugă numeroase legi speciale (ce vizează domenii sectoriale: apă, aer, arii protejate etc), adoptate pentru transpunerea în dreptul intern a directivelor Uniunii Europene.

3. Procesul european privind mediul și sănătatea și abordarea acestuia în ”Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030”

Interferența dintre dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic și dreptul la ocrotirea sănătății este relevată nu doar în jurisprudența instanței de contencios constituțional, ci o regăsim surprinsă și în ”Procesul european privind mediul și sănătatea”, coordonat de OMS Europa. Acesta își

8 Mircea Dușu, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția 3, Ed.C.H.Beck, București, 2007, p.312.

9 Publicată în M.Of.nr.1196 din 30 decembrie 2005.

propune să reunească sectorul mediului și cel al sănătății și să promoveze soluții comune, în special pentru a aborda obiectivele și țintele de sănătate legate de mediu ale Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă¹⁰. Un mediu sănătos reprezintă temelia unei vieți sănătoase.

Literatura de specialitate¹¹ surpinde faptul că ”interdependența fenomenelor în natură ne este confirmată și de relația de cauzalitate dovedită între vicierea mediului de viață a omului și starea sa de sănătate”, iar printre cele mai grave probleme cu care se confruntă societatea modernă este reprezentată de poluare, în multiplele ei forme de manifestare: poluarea atmosferei (fizică și chimică), a solului, a apei și a alimentelor, poluare fonică, poluare morală și nu în ultimul rând, poluare demografică.

”Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030”¹² – document prin care este stabilit cadrul național pentru susținerea Agendei 2030¹³ și implementarea setului de 17 obiective ale dezvoltării durabile (ODD), susține dezvoltarea României pe trei piloni principali, respectiv economic, social și de mediu.

Obiectivul 3 al Strategiei ”Sănătate și bunăstare” nu poate fi realizat decât în contextul obiectivelor care se subsumează politicilor de mediu. De pildă, în justificarea Obiectivului 6 ”Apă curată și sanitație”, este menționat faptul că ”unul dintre elementele politicii UE este protecția sănătății cetățenilor săi prin accesul sigur la apă potabilă de calitate și sanitație.”

În loc de concluzii

O analiză exhaustivă a problematicii complexe care vizează interferența celor două drepturi fundamentale nu ar fi posibilă în structura unui articol destinat unei reviste de specialitate.

Dar prezentarea reglementărilor legale și invocarea abordărilor doctrinare, apreciem că este de natură a susține afirmația că dacă „mediul este

10 Mediu și sănătatea, material disponibil pe site-ul <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/human/about-environment-and-health>

11 Irina Moroianu Zlătescu, Octavian Popescu, *Mediul și sănătatea*, IRDO, București, 2010, p.10.

12 Adoptată de Guvernul României în ședința din 9 noiembrie 2018, prin HG nr. 877/2018, publicat în M.Of.nr.985 din 21 noiembrie 2018.

13 Adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU A/RES/70/1, în cadrul Summit-ului ONU pentru Dezvoltare Durabilă din septembrie 2015.

o responsabilitate pe care ne-o asumăm în comun”, legislația de mediu și implementarea ei este o responsabilitate pe care trebuie să și-o asume autoritățile statului, într-o cooperare loială și în efort conjugat, cu ascultarea „strigătului” societății civile și al O.N.G.-urilor de mediu.¹⁴

Pentru că, da, de ”sănătatea mediului” este legată starea de sănătate a cetățenilor, iar aceasta nu poate fi indiferentă unui stat care este definit – prin chiar art.1 alin.3 din Constituție, ca fiind un ”stat de drept, democratic și social.”

Pornind de la statuările instanței de contencios constituțional, apreciem necesar a releva faptul că atât dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, cât și dreptul la ocrotirea sănătății sunt componente esențiale ale dreptului la un nivel de trai decent, consacrat constituțional prin art.47¹⁵.

Reputatul profesor Nicolae Popa afirmă că ”principiul constituțional al *statului social* impune statelor membre care au înscris în Constituții acest principiu (România îl are) obligația de a asigura o ordine socială justă în care statul să se angajeze să creeze condiții minime de trai pentru membrii săi.”¹⁶

Ori, câtă vreme dreptul la un mediu sănătos și dreptul la ocrotirea sănătății sunt - după cum am menționat, componente esențiale ale unui nivel de trai decent, statul este chemat să găsească soluții de politici publice eficiente pentru asigurarea lor efectivă.

Altfel, rămâne de actualitate afirmația profesorului Mircea Duțu: ”avem destulă legislație de mediu, dar (încă) insuficient drept al mediului.”

14 Ambasada Sustenabilității în România a lansat către clasa politică, la 10.01.2020, o scrisoare deschisă în care solicită să transmită public planurile de măsuri pe care le au în vedere pe termen scurt, mediu și lung, să constientizeze dimensiunea dezastrului ecologic, social și economic generat de poluarea aerului și, în loc să caute vinovați în tabăra politică adversă, să vină cu soluții concrete și sustenabile de îmbunătățire a calității aerului, pentru noi și generațiile viitoare. Material disponibil pe site-ul <https://ambasadasustenabilitatii.ro/aerul-nu-are-culoare-politica/>.

15 *Dreptul la un nivel de trai decent* ”(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent. (2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii”.

16 Nicolae Popa, ”Întrunește dreptul Uniunii Europene criteriile unei noi tipologii juridice?”, în *Revista de Drept Public*, nr.3/2016.

Și - am spune noi, în aceeași paradigmă, suficientă legislație în domeniul sănătății, dar insuficient drept al ocrotirii sănătății.

Referințe bibliografice:

- ✦ Deaconu, Ștefan, *Drept constituțional*, Ediția 3, Editura C.H.Beck, București, 2017.
- ✦ Dușu, Mircea, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția 3, Ed.C.H.Beck, București, 2007.
- ✦ Dușu, Mircea, "Constituționalizarea dreptului mediului în România. Evoluția reglementărilor, contribuția jurisprudenței și reacția doctrinei", în *Revista Universul Juridic*, nr.3/2022.
- ✦ Moroianu-Zlătescu, Irina; Popescu, Octavian, *Mediul și sănătatea*, IRDO, București, 2010.
- ✦ Popa, Nicolae, "Întrunește dreptul Uniunii Europene criteriile unei noi tipologie juridice?", în *Revista de Drept Public*, nr.3/2016.
- ✦ Prieur, Michel, *Droit de l'environnement*, 8e édition, Éditions Dalloz, Paris, 2019.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, "Plea for Human Dignity", în *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, pp. 29-43.
- ✦ *Legea de revizuire a Constituției României* nr. 429/2003.
- ✦ *H.G. nr. 877/2018*, publicat în M.Of.nr.985 din 21 noiembrie 2018.
- ✦ *Decizia nr.295 din 18 mai 2022 a Curții Constituționale a României*. publicată în M.Of. nr. 568 din 10.06.2022, parag.173.
- ✦ *Rezoluția Adunării Generale a ONU A/RES/70/1*, în cadrul Summit-ului ONU pentru Dezvoltare Durabilă din septembrie 2015.
- ✦ <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/human/about-environment-and-health>